

Adela Greceanu

A vörös zoknis menyasszony

Fordította Albert Dorottya

Napkút Kiadó
Budapest, 2018

Kiss Júlia

EGY MENYASSZONY TUDATMESÉI

Egy-egy prózavilág tematikus kontúrjainak, csomópontjainak feltérképezése által olyan következtetésekre juthatunk, melyek hiányában aligha beszélhetünk egészes műfaji meghatározásokról. Ha ennek legitimitását és abszolút véghezvihetőségét egyaránt kétségbe is vonjuk, vitathatatlan, hogy Adela Greceanu *A vörös zoknis menyasszony* című regényének értelmezésekor továbbgondolható a *hiányregény* fogalma, melyet később a *várakozás* tárgyához rögzítünk. Az Albert Dorottya által készített magyar nyelvű fordítás alapjául szolgáló, 2008-ban Jászvásáron (Iași) megjelenő regény egyetlen főszereplőjéről mindekelőtt úgy számolhatunk be, hogy ő maga a címben is szereplő vörös zoknis menyasszony. Ezzel együtt jegyzendő meg, hogy a szerző nem látja el tulajdonnévvel szereplőjét, és a figura sem nevesíti önmagát, csupán különféle jelzőkkel (vörös zoknis, öreg, egoista stb.) kapcsolja egybe a magára utaló főnevet. Az egyediséget megcélzó azonosítás hiánya mint prózapoétikai eljárás mód tetőpontjának tekinthető, hogy noha a címben is szerepel, több alkalommal pedig a főszereplő is szóvá teszi a vörös zoknit („ahhoz, hogy férjhez mehessek, vörös zoknit *kell* hordanom” [18]), az olvasó sem a menyasszony, sem a további szereplők révén nem jut információhoz a(z) – említett paratextus miatt is jelentősnek gondolt – ruhadarabot illetően, amely érdekes módon az anyanyelvi kiadás borítóján is megjelenik. A most terítékre kerülő regény olvasásakor tehát mindekelőtt az a kérdés tevődhet fel bennünk,

hogy Adela Greceanu miként, milyen narratív módszerek egymásba rendezése által teremti meg elbeszélőjét, sőt maga a menyasszony hogyan konstruálja meg saját identitását, de ami a legfontosabb, elbeszélői pozícióját.

Rövid kitérőt érdemel, hogy *A vörös zoknis menyasszony* írója a narratív aspektusok tekintetében egy pillanatra, mintegy a szöveg első sorában félrevezeti azon olvasóját, aki a „[f]onják a haját. A haja fekete. Napfényre bevörösödik. Még az a néhány fehér hajszála is. Néhány – egy kezemen meg tudom számolni” (7) részlet alapján egy első személyű, egészen vagy többnyire aktív narrátor jelenlétét feltételezi. A most idézett részlet kivételével egy abszolút személytelen és tárgyilagos, csakis a közvetítő szerepét magára öltő, mondhatni, jelen is alig lévő elbeszélővel kell számolnia. Ez azt is jelentheti, hogy Adela Greceanu éppen az általa *magára hagyott menyasszony* karakterét rajzolja meg művében, és *A vörös zoknis menyasszony* tétje nem másban rejlik, mint abban, hogy befogadója képes és/vagy hajlandó-e keretet adni a menyasszony olykor-olykor az összefüggéstelenségig áradó tudatfolyamának. Mindehhez feltétlenül szükséges hozzátenni, hogy a tárgyalt mű két szerkezeti egységből áll. Míg az első szövegblokk a menyasszony félbe-félbemaradt élettörténetére reflektáló mellékszereplőkre (Lena, Pulheria, Zizi és Sofica) is koncentrálnak, addig a második egység kizárólag a kulcsfigurára összpontosít. Az ezen utóbbi passzusban olvasható, a narráció szerint általa írt, rendszerint értelmezhetetlenül egymáshoz rendelt rövid szövegrészeket a napló műfaját érvényesítik. Úgy véljük, hogy az első fejezet adta problémafelvetések megközelítése a regény második felében kibontakozó narratori melléfogások enyhítő körülményeinek megfogalmazásához vezethet.

Greceanu főhőse egyszerre két szerepet is betölt *A vörös zoknis menyasszony* első fejezetében: egyrészt ő a regényben elmondott történetfoszlányok szereplője, másrészt közrebocsátója is; az elbeszélő-elbeszél, mesemondó-mesehős kétpólusú viszonyrendszerek – ideális esetben – kezdő- és végpontja. A regény kerettörténet, és ennek összefüggésében két szempontból is fontos a (nép)mesékről való általános beszéd során oly sokszor hangoztatott oralitás. Elsősorban azért, mert az elbeszélő az önmagáról való történetmondás pillanataiban látszólag egy, de voltaképpen párhuzamosan két identitásnarratíva felépítésére tesz kísérletet, és a precízen azonosított – vörös zoknis – menyasszony csak a felszínen válik eggyé azon név nélküli női Greceanu-alakkal, aki éppen a szóbeli önmítoszteremtésen keresztül törekszik megszabadulni

a múlt dimenziójából előtörő, jelenében ólálkodó férfiak fragmentáltságig torzult emlékképeitől. „Minél többet mesélek róla, annál kevesebb közöm van hozzá” (11); „[T]i nemsokára befejezitek a hajam fonását, és én még nem sirattam el a szeretőimet” (39). Világossá válik számunkra, hogy a disszociatív identitásnarratívák felépítésének vonatkozásában *A vörös zoknis menyasszony* narrátora paradox módon a lerombolás, megsemmisítés aktusát invokálja, mely szembenállás – röviden szólva – a kollektív és egyéni traumaelbeszéléseket centralizáló irodalomtudományi és alkotáslélektani diskurzusokhoz irányít bennünket.

A regény első részét képező, soha eggyé nem forradó menyasszony-mesék a korábban már megnevezett női mellékszereplők múltbéli tapasztalatait felszínre hozó történeteivel vannak teletűzdelve. Ezek közül most a Pulheriához tartozó passzusok érdemelnek kiemelt figyelmet. Pulheria jellemvonásait, illetve az ezeket prezentáló verbális fellépését a szerző következetesebben dolgozza ki, mint a főhős esetében, és azazal szemben, hogy egyéni története háttérbe szorítva, pusztán töredékeiben olvasható, követhetőbb a befogadó számára. Pulheria szóhasználatát („A fejem alá tettem a táskámat és... tente-tente!” [24]; „Costel magas volt [...]. Apánál is magasabb. Hehe!” [67] stb.) és a beszédét kísérő paranyelv- és testbeszédbeli sajátosságait („röhögve a szájához teszi a kezét” [48]; „nevet Pulheria, a száját eltakarva” [64]) Greceanu olyan módon tette a szóban forgó szereplő karakterábrázolásának alappilléreivé, hogy azok nemcsak a szereplő gyengeelméjűségként ható infantilizmusáról árulkodnak, de ennek egy potenciális okára, az apa túlzott szigora okozta szexuális elfojtottságára is rámutatnak. „[A]pa nem engedett be vele a házba” (76).

Követve *A vörös zoknis menyasszony* mellékszereplőiről folytatott gondolatmenetet, Sofica néniről szólunk. Ezen Greceanu-figura regényben elfoglalt funkcióját a következőképpen határozzuk meg: ő a menyasszony szétzilált tudatállapotához, homályos emlékképvésztoihez rendelt szereplő, aki fogódzóként szolgál mind a további regényalakok, mind pedig az olvasók számára. A hozzá kötődő paragrafusok gyakran olyan fogalmakat tartalmaznak, amelyek ha nem is behatárolják, de variációkat nyújtanak egy-egy szereplő kulturális és társadalmi háttérkörnyezetének megállapítására. Példaként említendő a „dionüszoszi féktelenség” (80), nem utolsósorban a jungi analitikus pszichológiában meghonosodott kifejezés pár („újra egyesítened kell az *animust* és az *animát*” [66]).

Mielőtt a mű második, a fentiek során a napló műfajával kapcsolatba hozott szövegrészéről értekeznénk, összefoglalóan rávilágítunk az eddig elmondottak még tisztázatlan pontjaira. Az öt nő egyetlen éjszakára korlátozódó interakciója beckett-i hangulatot (gondoljunk csak a *Godot-ra várva* című színműre) idéz elő, abból a szempontból is, hogy az elbeszélés szerint a női főszereplő hajfonatának elkészítése egy bizonyos bárány megérkezését jelentené. A bárány alakját számtalan alkalommal említi a menyasszony („a báránynak szinte az elejétől kezdve hallottam a csendjét” [32]; „mindannyian előre jelezték a küldöttet, a bárányt” [42] stb.), de eljövételéről, a hajfonat elkészültéről végül nem értesül az olvasó. Krasznahorkai László *Báró Wenckheim hazatér* című könyvében, Bodor Ádám *Az érsek látogatása* című regényében, de Esterházy Péter *Fuharosokjának* mindkét szövegváltozatában is a(z) – egyszer viszolygással és félelemmel, máskor ujjongással vagy éppen hiábavalósággal telített – *várakozás* lesz a szöveg alaptémájává. De vajon a Greceanu-mű kapcsán mivel magyarázható a *hiányregény* fogalmának hangsúlyozása? Bár az utóbbi cselekményét valóban a *várakozás* lendíti elő, a *hiányregény* nem pusztán az eredménytelenséget tükrözi. A *vörös zoknis menyasszony* hetedikől a nyolcvanegyedik oldalig terjedő, egymagában is önálló korpuszt alkotó részletének tartalmi inkohereciája a főhős csapongó tudattartalmainak azon reprezentációjaként értendő, amelyben a különböző férfiakat központosító – eldönthetetlen, hogy vélt vagy valós – emléktörténet elbeszélése egy női identitás önmagával való egybeesését jelentené.

A menyasszonyi mese ekként ér véget: „És én hogyan mérjek össze egy bárányt egy hullával? Talán úgy, ha most előveszek egy üres füzetet, kinyitom, és a következőket írom: [...]” (81). A közel hetven oldalon át terjedő szövegrészlet – az elmesélt történettel ellentétben – már pontosan megnevezett (Şerban, Alexandru, Mihai stb.) férfiak arcképeinek, mozdulatainak, távozásainak terhét viseli magán. A két szövegblokk közötti oppozíció más vonatkozásban is identifikálható: az utóbbi időszervezete kilátástalanul áttekinthetetlen („Szombat. Vagy talán vasárnap” [140]; „Vajon mennyi van még holnapig? [107]; „Utoljára néhány hónappal ezelőtt találkoztam Şerbannal. Véletlenül. Valójában kicsivel több mint egy éve.” [133]), a szerző itt nem operál mellékszereplőkkel sem, a négy „fésülködő nő” sincs tehát jelen. A Greceanu-regény befogadója egy olyan fiatal nő narrátori hangjával marad egyedül, aki azonosságtudatának folytonosságát a férfiakkal való viszonyaival állítja párhuzamba. „Egyik szeretőm sincs velem, de egyikőjük sem

ment el végleg. Ami most velem történik, talán még évekig eltart, és nincs egyéb, mint az ő hosszú távozásuk” (105).

A vörös zoknis menyasszony egy-egy passzusát olvasva József Attila *Szabad-ötletek jegyzéke két ülésben* című pszichoanalitikus önvallomására is gondolhatunk. Példaként idézzünk néhány idevágó mondatot a regényből. „Alexandrunak néha folyik az orra vére. Vagy talán Mihainak? Már nem tudom” (129); „Ki ez a bárány, akivel annyira hasonlítunk egymásra? Az oly könnyen sebezhető és veszett bárány? Én egy temető vagyok” (152). A szövegkorporusz utolsó előtti oldalán mintegy újrakezdődik a „Talán úgy, ha most...”-tal (152) indító, jelen írásban már idézett részlet. Adela Greceanu 1997-től verseskötetekkel jelentkezett. *A vörös zoknis menyasszony* az első regénye. A kötet megjelenése után, 2009-ben ő lett az Európai Elsőkönyvesek Fesztiváljának romániai meghívottja. A szerző nem lebecsülendő erőfeszítéseinek ellenére elbeszélő-szereplője eredménytelenül törekedett saját tudattartalmainak, emlékezetfolyamának abszolút integrálására.